

Прѣв. ГАРДЕМАРИНЪ.

ДАРДАНЕЛИ

1915

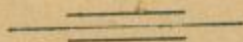

ВАРНА,
Печатница «Войниковъ»
1915.

№ 11114

Пръв. ГАРДЕМАРИНЪ.

ДАРДАНЕЛИ

1915

ВАРНА,
Печатница «Войниковъ»
1915.

Прѣдговоръ.

Даваме въ прѣводъ извлѣчение отъ статията на Трейдлера по брѣговата отбрана на Европейскитѣ държави. Отъ описанието и сжжденията се вижда нагледно до колко е възможна и вѣроятна акцията на съединения англо-френски флотъ противъ Дарданелитѣ. Статията е написана прѣзъ 1912 год., което показва, че въ нея сж разгледани сжщитѣ елементи за борба, които днесъ се борятъ. Нѣщо ново да сж внесли въ своитѣ срѣдства англичани и французи нѣма, обаче турцитѣ съ помощта и съдѣйствието на германцитѣ сигуръ сж подобрили и усилили срѣдствата за борба на Дарданелитѣ. Въ това прѣдположение ни навежда мисълта, че още прѣди обявата на всемирната война Турция си бѣ опрѣдѣлила позицията, но мина много врѣме, полезно и необходимо за нея за да получи бойни материали и срѣдства за войната, до като си открие картитѣ и окончателно се рѣши да воюва. Нормално е да се допусне, че прѣзъ това врѣме малкитѣ недостатки по отбраната на пролива сж отстранени, а самата отбрана значително усилена, което при благоприятнитѣ природни услобия е леко-изпълнимо. Ако на корабитѣ отъ атакующия флотъ сж всички офицери, които въ главѣ съ адмиралъ Лимпусъ прѣди войната бѣха инструкторитѣ на турския флотъ,* което много ще улесни дѣйствиата на атакующия флотъ противъ укрѣпленията на довчерашнитѣ си ученици, то затова пкъ сигурно отбраната на брѣговитѣ укрѣпления на Дарданелитѣ е въ ржцѣтѣ на германскитѣ офицери, които во главѣ съ фонъ-деръ-Голцъ паша ще сумѣятъ да устроятъ такива изненади, като напримѣръ U 9 Мазурски езера и т. н.

Дарданели.

Дарданелския проливъ или древния Хелеспонтъ, който съединява Егейско съ Мраморно морета е дълъгъ 66 к. м. и широкъ отъ 1200 м. до 7000 м., а дълбочината му се мѣни отъ 20 до 100 матра. Силното течение, което върви отъ сѣверъ къмъ югъ често затруднява навигацията. Откъмъ морето входа въ Дарданелитѣ се обрисова отъ острови Имбросъ на сѣверъ и Тенедосъ на югъ.

Срѣщу острова Тенедосъ Троянския брѣгъ образува Безикската бухта, която е удобна и обширна котвена стоянка за корабитѣ, и която често бива посѣщавана отъ европейскитѣ ескадри, на които е забранено влизанието въ пролива. Въ Безикската бухта има новопостроенъ фортъ и телеграфна станция.

Въ течение на послѣднитѣ 25 години отбраната на пролива постоянно се подобрявала и усилявала както въ инженерно, така и въ артилерийско отношение и както отъ фронталната, така и отъ тиловата му страна. Надъ разработката на отбраната на пролива сж работили бар. Тоттъ и францускитѣ инженери Леруа, Лебрень, Лемонье и Лафитъ. Освѣнъ нѣколко стари орждия, по-вечето отъ орждията, съ които сж въоржени брѣговитѣ укрѣпления на Дарданелитѣ сж отъ послѣднитѣ типове на Крупа. Огъня на тия орждия е съсредоточенъ главно на най-тѣсната часть на пролива. Южния входъ въ Дарданелатѣ се защитава отъ батареитѣ Кумъ-кале на азиатския брѣгъ и Седуль-Бахръ на европейския брѣгъ, които сж на 3500 м. единъ отъ други и сж построени до старитѣ фортове-замъци съ сжщитѣ наименования, построени при Мохамедъ IV въ 1659 год.

Укрѣпленията на Дарданелитѣ сж разполижени по европейския и по азиатския брѣгъ. Ще ги опишемъ по редъ отъ югъ къмъ сѣверъ, отъ Егейското къмъ Мраморното морета.

На европейския брѣгъ се намиратъ:

1. Батарея Ертогрулъ, на истокъ отъ н. Хелесъ, почти на самия брѣгъ на една малка бухта; въоръжена е съ 8 — 24 с/м. брѣгови орджия.

2. Батарея Седулъ-Бахрѣ, построена въ 1886 год. на края на полуострова Галиполи близо до стария каменъ фортъ-замѣкъ Седулъ-Бахарѣ („Опора на морето“) разположенъ на наклона на хълма въ видъ на масивенъ четирежгълникъ съ грамадни низки башни по кюшетата; сега е приспособенъ за складъ на мини и барути за батареитѣ Ертогрулъ и Седулъ-Бахрѣ. Близо до замѣка има електрически прожекторъ. Въоръжението на батареята се състои отъ 6 — 28 с. м., 26 с/м. и 24 см. Круповски орджия и 6 — полски орджия.

На н. Ески-Хисарѣкъ се намира стара батерея Тотта, която сега е разоръжена и въ развалини.

3. Батареята Суанѣ-Дере-Табия назначена за охрана на минното заграждение между носовѣтъ Суанѣ-дере и Кефезѣ (на азиатския брѣгъ); въоръжена е съ 3 — 47 м/м. орджия Норденфелдѣ.

4. Батарея Илдѣзѣ-табия разположена на височината 30 метра надъ морското равнище; има назначение да обстрѣлва корабитѣ, които отъ позиция въ Сарж-Сѣгларския заливъ биха били въ флангъ на батареитѣ Хамидие и Чemenликѣ, намиращи се на азиатския брѣгъ. Въоръжена е съ 14—21 с/м. и 15 с. м. орджия и мортири.

5. Батарея Норденфелдѣ-табия, разположена малко въ дѣсно и по-низко отъ Илдѣзѣ-табия на изкуствена площадка. Въоръжена е съ 7 — 47 м. м. орджия Норденфелдѣ; има назначение да обстрѣлва палубитѣ на корабитѣ съ малки снаряди.

6. Батарея Хамидие близо до н. Килидѣ-бахрѣ. Въоръжението ѝ се състои отъ 2—35·5 с. м. дълги орджия, 3—47 м/м. орджия и едно полско орджие.

7. Батарея Намазие—крайната лѣво-флангова прибрѣжка батарея въ най-тѣсната частъ на пролива въ форма на

полумѣсець; въоръжена е съ 16 орджия отъ 26 с/м. до 21 с.м. и едно полско орджие. Тая батарея е най-главната на тоя брѣгъ на пролива. Брустверитѣ ѝ сж на 10 м. надъ морското равнище. Близо до нея къмъ сѣверъ се намира старо каменно укрѣпление Килидъ-Бахрѣ („ключъ на морето“), построено въ 1470 г. при Мохамедъ II на закржгления носъ, който отива къмъ истокъ. Укрѣплението сега е разрушено.

Най-тѣсната часть на пролива е между Килидъ-Бахрѣ и гр. Чанакъ на азиатския брѣгъ, гдѣто течението съ постоянно направление къмъ югъ достига до $4\frac{1}{2}$ мили въ часъ; тука е съсрѣдоточена главната отбрана на пролива, гдѣто разстоянието между Намазие и Чеменликъ е 1200 метра.

8. Батарея Меджидие е крайната дѣсно-флангова батарея въ тѣснината на пролива. Въоръжена е съ 6 дълги не по-малки отъ 23 с/м. орджия и едно полско.

9. Батарея Хамидие-Муавинъ-табия, намира се на възвишение и малко по-високо отъ прибрѣжната батарея Меджидие. Въоръжена е съ 6 полски орджия назначени да обстрѣлватъ палубитѣ на корабитѣ.

10. Батарея Куинджи-Су-табия, разположена въ дѣсно и по-високо отъ Хамидие-Муавинъ-табия; въоръжена съ 4—15 с/м. и 21 с/м. гаубици и мортири за дѣйствиe по палубитѣ на корабитѣ.

11. Батарея Паласъ-баба-табия; намира се на сжщото възвишение съ батареята Куинджи-Су-табия, но малко въ дѣсно и по-низко отъ нея. Има сжщото въоръжение.

12. Батардя Дуерменъ-бурну, разположена е на сѣверъ отъ батареята Намазие на възвишения наклонъ на брѣга. Въоръжена е съ 7—24 с/м. и 21 с/м. кжси орджия Крупъ и едно полско.

13. Батарея Дуерменъ-Муавинъ-табия намира се на хълма надъ батареята Дуерменъ- бурну. Въоръжена е съ 3 полски орджия.

14. Батарея Чамъ-бурну-табия разположена на сѣверъ отъ батареята Дуерменъ-Муавинъ-табия и на сжщата висо-

чина съ нея близо до стария каменъ фортъ Чамъ-бурну, низко укрѣпление, наполовина скрито отъ наклонния брѣгъ. Вѣоржжена е съ 2—15 с/м. кѣси орждия.

15. Батарейа Лодасъ-табия, разположена на възвишението на сѣверъ отъ с. Майтосъ; прѣдначена е да обстрѣлва палубитѣ на промъкнатитѣ се кораби. Вѣоржжена е съ 2—15 с/м. кѣси орждия.

16. Батарейа Пойрасъ-табия, разположена на възвишението на сѣверния брѣгъ на бухтата, има назначение и вѣоржжение сжщо като прѣдидущитѣ двѣ батарейи. Близо до нея на сѣверо-истокъ се намира стария каменъ четирежгъленъ фортъ Бокали-кале построенъ на закрѣгления край на низкия носъ и е съединенъ чрѣзъ подводенъ кабелъ съ батарейата Нагара на азиатския брѣгъ.

17. Батарейа Бокали-табия е най-крайната лѣво-флангова батарейа отъ цѣлата линия укрѣпления по европейския брѣгъ на Дарданелитѣ. Разположена е на възвишението далеко на сѣверъ отъ мѣстността Бокали. Има назначение и вѣоржжение сжщо като батарейитѣ Чамъ-бурну, Лодасъ-табия и Пойрасъ-табия.

Всички укрѣпления по европейския брѣгъ на пролива сж съединени съ шосе направлението, на което е успоредно съ брѣговата чѣрта. Свѣрзани сж съ телеграфна линия.

На азиатския брѣгъ:

Вѣоржжението на фортоветѣ и батарейитѣ на азиатския брѣгъ на пролива по-рано се състояло отъ тежки и малко-подвижни орждия безъ лафети и стрѣлящи съ камени ядра, а впоследствие било прѣобразувано главно въ 1877 год. и отъ тогава вѣоржжението е усилено съ огромно число брѣгови орждия най-нови образци и отъ голѣмъ калибръ. Укрѣпленията на тоя брѣгъ сж:

1. Къмъ истокъ отъ стария каменъ фортъ-замъкъ и до него е батарейата Кумъ-кале, най-близката къмъ входа въ Дарданелитѣ отъ Егейското море. Тя едноврѣменно защитава входа отъ промъкването въ пролива на неприятелския

флотъ и пази минното заграждение между Седулъ-бахръ и Кумъ-кале. Вържжена е съ 10 орждия отъ 28 с/м. до 15 с. м., а за охрана на минното заграждение — 3 — 47 м/м. Норденфелдъ и 6 — полски орждия.

2. Батарея Орхание — построена на високъ хълмъ на юго-западъ отъ стария фортъ-замъкъ Кумъ-кале. Вържжена е съ 7 — 24 с/м. орждия, които обстрѣлватъ не само входа въ пролива, но и позицитѣ отъ морето срѣщу входа.

3. Батарея Дарданусъ — издигната е на хълма върху развалинитѣ на древния градъ Дарданусъ на брѣга на Сарж-Съгларския заливъ. Вържжена е съ 2 — 15 с. м. скоро-стрѣлни орждия Крупъ съ броневы щитове.

4. Батарея Кефезъ-табия, разположена е сѣверно отъ маяка Кефезъ на низкия носъ на Сарж-Съгларския заливъ. Вържжена е съ 3 — 47 м/м. орждия Норденфалдъ; назначена е да пази минното заграждение между н. Кефезъ и Суанъ-дере.

5. Батареята Хамидие се намира на сѣверо-източната частъ на Сарж-Съгларския заливъ на низкия брѣгъ. Орждията сж не по-вече отъ 7 — 8 метра надъ водното равнище. Вържжена е съ 15 брѣгови орждия отъ 28 с/м. до 15 с/м.

6. Батарея Чеменликъ; разположена е на южния край на носа Чанакъ-Калеси и е построена върху низкия брѣгъ на сѣверния край на Сарж-Съгларския заливъ на мѣстото, гдѣто по-рано е билъ фортъ-замъкъ Чанакъ-Кале, отъ когото сега е останала само кулата, която е срѣдъ батареята. Вържжена е съ 4 тежки брѣгови орждия, 4 — 47 м/м. орждия Норденфелдъ и 11 полски орждия, които стоятъ задъ бруствери отъ прѣстъ и служатъ за охрана на минното заграждение. За сжщата цѣль има прожекторъ. Батареята е съединена съ подводенъ телеграфенъ кабелъ съ батареята Намазие, а посрѣдствомъ нея съ брѣговия телеграфъ — съ всички батареи на европейския брѣгъ; съ брѣгови телеграфъ пъкъ е съединена съ всички батареи по азиатския брѣгъ. По такъвъ начинъ батареята Чеменликъ е центръ на управлението на огъня отъ всички брѣгови укрѣпления на Дар-

данелитѣ, затова на нея има особено помѣщение, гдѣто сж съсрѣдотени телеграфнитѣ линии отъ батареитѣ.

Подъ развалинитѣ на замѣка Чанакъ е устроенъ бару-тенъ складъ за всички фортове и батареи на азиатския брѣгъ и складъ на мини за загражденията въ пролива.

Батареята Чеменликъ съ казармитѣ си е непосредствено до гр. Чанакъ или Дарданелъ, отъ когото е отдѣлена съ планинската рѣкичка Родиусъ.

7. Батареята Меджидие-Хаванъ-табия едва се забѣлѣзва отъ морето; построена е по самия гребенъ на високия брѣгъ на сѣверо-източната частъ на бухтата Дарданъ. Назначението ѝ е да обстрѣлва корабитѣ, които сж се промъкнали прѣзъ най-тѣсната частъ на пролива. На нея има каменна казарма за прислугата на орждията. Вѣоржжена е съ 9 орждия — мортири и полски орждия.

8. Батарея Меджидие; построена е на сѣверния нисъкъ носъ на бухтата Дарданъ. Има 15 орждия.

На тритѣ прибрѣжни батареи Хамидие, Чеменликъ и Меджидие за отбраната на най-тѣсната частъ на пролива се намиратъ 4—35.5 с/м. орждия, 9—26 с/м. орждия, 2—28 с/м. орждия, 2—26 с/м. орждия, 6—21 с/м. и 15 с/м. орждия.

9. Батареята Нагара е най-дѣсно-фланговата батарея отъ линията на укрѣпления по азиатския брѣгъ. Намира се на единъ нисъкъ носъ Нагара, до развалинитѣ на стария фортъ-замѣкъ Нагара. Вѣоржжена е съ 9 кжси орждия отъ 26 с/м. до 15 с/м.

10. Батарея Абидосъ-табия и

11. Батарея Малъ-тепе-табия.

Двѣтѣ батареи сж построени на върха (66 м.) на височинитѣ, които образуватъ стрѣмния брѣгъ задъ н. Нагара. Всѣка отъ тия батареи е вѣоржжена съ 2 орждия срѣденъ калибръ.

Мѣстоположението на батареята Нагара точно съвпада съ древния Абидосъ, гдѣто Ксерксъ е заповѣдалъ да се

построи мостъ за прѣминаване войскитѣ му прѣзъ пролива. На сѣщото мѣсто въ 1807 год. английската ескадра на лордъ Дуквортъ е била принудена къмъ отстъпление слѣдъ неудачния опитъ да атакува Цариградъ, като изгубила 2 фрегати и 600 души. Носа Нагара е дълга коса, която дълбоко се простира въ пролива и стѣснява неговата удобна за движение на корабитѣ ширина до 1200 метра. На края е съвсѣмъ нискъ. Течението на това мѣсто достига най-голяма скоростъ. Неприятелския флотъ, който би форсиралъ Дарданелитѣ ще е принуденъ на това мѣсто да дефилира въ килватерна колона ¹⁾ подъ огъня на помѣнатитѣ батареи отъ азиатския и европейския брѣгове.

Всички укрѣпления по азиатския вѣргъ сж свързани съ пжть и телеграфъ.

Всичкитѣ тия батареи сж нова постройка отъ прѣсть съ камени основи и камени траверзи, отгорѣ покрити съ прѣсть, а вжтрѣ сж устроени барутни складове на разходнитѣ бойни припаси. Отвѣнъ батареитѣ сж облечени съ храсти и затова изглеждатъ отъ морето като насипи върху скалистия брѣгъ, и затова мжно се разпознаватъ, освѣнъ батареитѣ Хамидие и Намазие на европейския брѣгъ и трѣба много добрѣ да се знае мѣстото имъ за да може кораба, който се движи по пролива да ги открие.

Много батареи сж непосредствено до отвѣснитѣ скали по брѣга и сж върху тѣхъ построени, вслѣдствие на което прислугата имъ не е защитена отъ рикошетитѣ на снарядитѣ и камѣнитѣ. *

Непосрѣдствено задъ батареитѣ или близо до тѣхъ се намиратъ камени казарми за гарнизона имъ, които съ нищо не сж маскирани и могатъ да служатъ като цѣли на форсирующия флотъ.

На главнитѣ батареи, като Чеменликъ на азиатския брѣгъ и Намазие на европейския брѣгъ, сж устроени складове за бойнитѣ припаси за всичкитѣ батареи на Дарданелския проливъ, което естествено не е съвсѣмъ небезопасно при стрѣлбата по тѣхъ съ фугасни снаряди зарядени съ силно взривно вѣщество.

Забѣлѣжка: ¹⁾ Килватерна колона се казва, когато корабитѣ вървятъ единъ задъ други.

Отъ всичко изложено по отбраната на Дарданелитъ се вижда, че на протяжение около 9 к. м. (отъ носа Кефеза до носа Нагара) брѣговата артилерия, съставена отъ 107 орждия голѣмъ калибръ най-нови образци, е разположена така, че по никой начинъ огъня ѝ не може да бжде избѣгнатъ отъ корабитѣ, които форсиратъ пролива. Батарейтѣ сж така поставени, че всѣкога не по-малко по 2 отъ тѣхъ могатъ да стрѣлятъ върху единъ и сѣщи корабъ. Като се има прѣдъ видъ, че течението въ пролива е съ направление на югъ и всѣкога е около 4 мили въ часъ може да се допусне, че е много трудно форсирането пролива отъ югъ, ако брѣговитѣ му фортове и батареи при настоящето имъ въоръжение бждатъ обслужвани отъ специалисти съ добра подготовка.

Външната отбрана на пролива се състои отъ батарейтѣ Ертогрулъ и Седулъ-бахрѣ на европейския брѣгъ и Кумъкале и Орхание на азиатския брѣгъ; това сж така нарѣченитѣ „Нови Дарданели“ съ 46 орждия най-новъ типъ отъ разенъ калибръ. Централната отбрана се опира на батарейтѣ Намазие и Меджидие въ Европа и на батарейтѣ Чеменликъ и Хамидие въ Азия; това е тѣй нареченитѣ „Стари Дарданели“, съставени отъ 58 орждия най-новъ образецъ, огъня на които се рзпрѣдѣля на едно протяжение отъ 12 километра, по широчината на пролива, която достига до 1¹/₂ кл. м. Най-послѣ вътрѣшната му отбрана състои отъ укрѣпленията: Чамъ-Бурну-табия, Лодось-табия, Пойрась-табия и Бокали-табия въ Европа (8 орждия) и Абидось-табия, Малтепе-табия и Нагара въ Азия (13 орждия), отъ които послѣдната е разположена на уровена на морето и дѣйствува по всичкото видимо постранство на пролива по направление на най-тѣсната му частъ.

До скоро врѣме, само една отъ тѣзи батареи — Нагара, можеше да дѣйствува и въ направлението на сушата, а другитѣ батареи, около които леко би могло да се дебаркира, не сж били въ състояние да издържатъ съединената атака отъ къмъ морето и сушата. Въ послѣднѣ врѣме за усиление отбраната отъ къмъ тила на брѣговитѣ батареи Нагара и Меджидие, между тѣхъ на височината, по двѣтѣ

страни на стария замък Кьосе-калеси, сж издигнати двѣ батареи, обърнати съ тила къмъ брѣга и въоръжени съ крѣпостни Круповски орждия, нови образци.

Високитѣ батареи (10 въ Европа и 4 въ Азия), въоръжени съ орждия и мортири нови образци, съдѣйстватъ за брѣговата отбрана на пролива, като защищаватъ отъ къмъ тила прибрѣжнитѣ батареи, които биха могли да бждатъ атакувани отъ къмъ тази страна. Въ всѣки случай, Дарданелитѣ ако бѣха въ рждѣтъ на нѣкоя голѣма военна държава, биха могли да бждатъ съвсѣмъ непристъпни отъ къмъ морето.

Минни заграждения.

За завършване цѣлата брѣгова отбрана на пролива, необходимо е да се упомѣне и за миннитѣ заграждения, които се поставятъ само въ врѣме на война.

Въ гръко-турската война 1807 год. въ Дарданелския проливъ бѣха поставени двѣ линии минни заграждения, по два реда мини въ всѣка между носовѣтъ Кефезъ и Суанъ-дере, отъ една страна, и между носовѣтъ Чанакъ-кале и Килдъ-бахръ, отъ друга страна.

Освѣнъ това на носовѣтъ при входа отъ Егейското море въ Дарданелитѣ на Кумъ-Кале и Седулъ-Бахръ има минни станции, между които се поставя минно заграждение. На тия станции наблюдателя визира корабитѣ, които форсиратъ пролива и когато кораба бжде на линията на заграждението натиска бутона на съответната мина, която експлодира, когато и противоположния наблюдателъ натисне своя бутонъ на същата мина.

За охрана на минното заграждение на батареитѣ Чеменликъ и Седулъ-Бахръ има електрически прожектори, а батареитѣ Кефезъ-табия и Суанъ-дере-табия сж въоръжени съ 3 — 47 м/м. орждия, а на батареята Хамидие (азиатската) има сжщитѣ три орждия и едно полско. За защита на минното заграждение между батареитѣ Чеменликъ и Хамидие (на европейския брѣгъ) има на послѣдния 3—47 м/м. орждия, а на батареята Хамидие-Муавинъ-табия има 6

полски орждия. Освѣтъ това на батареята Чеменликъ за сжщата цѣль има 4 — 47 м/м. орждия и 11 полски орждия.

Минното заграждение при входа въ пролива се пази отъ електрически прожекторъ и 6 полски орждия на Седулъ-Бахръ и 3 полски орждия на Кумъ-кале. Всичкитѣ мини сж отъ типа на електроударнитѣ дѣлни мини.

Въоръжение и артилерийски гарнизонъ.

Отъ приложената таблица на въоръжението и мирно врѣменния съставъ на брѣговитѣ укрѣпления на Дарданелитѣ се вижда, че разполагатъ съ 204 орждия и 32 роты крѣпостна артилерия. Ако допуснеме че 204 орждия сж минимума, който е необходимъ за удовлетворителното рѣшение задачата по отбраната на Дарданелитѣ и като прѣдположиме на всѣко орждие отъ морския фронтъ по двѣ смѣни отъ 20 человекъ ще получиме че за брѣговата отбрана сж необходими 4080 человекъ — орждийна прислуга. Споредъ щата за военно врѣме като смѣтнеме по 240 человекъ въ 32 роты ще се получатъ 7680 человекъ. При голѣмитѣ удобства за съобщение, каквито прѣдставлява вжтрѣшния и съвсѣмъ безопасенъ воденъ пжтъ между фортове, батареи, складове, работилници, и телеграфни станции, то помѣнатия по-горѣ гарнизонъ е напълно достатъченъ за обслужване отбраната, па била тя и разширена.

Слѣдва таб.

Въоръжение и мирноврѣмененъ личенъ съставъ на Дарданелскитѣ укрѣпления.

№ по редъ	Наименование на батареята	Оръдия	Генерали	Щаб-офицери	Оберъ-офицери	Телеграфисти	Оръд. майстори	Долни чиновне	Роти)	Баталioni)	Полкове)
Европейски брѣгъ.											
1	Седулъ-Бахръ	12		2	12	2	1	240	3	1	
2	Ертогрулъ	8			4	2		80	1		
3	Суанъ-дере-табия ²⁾	3									
4	Илдъзъ-табия	14			4	2		80	1		
5	Меджидие	7		1	8	2	1	160	2		
6	Норденфелдъ-табия ³⁾	7								1	
7	Хамидие	6		1	4	2		80	1		
8	Хамидие-Муавинъ-табия ²⁾	6									
9	Намазие	17		4	14	2	1	280	4	1	
10	Паласъ-баба-табия	4			1			20			
11	Куинджи-су-табия	4			1			20			
12	Дуерменъ-Муавинъ-табия ²⁾	3	3								
13	Дуерменъ-бурну	8		2	12	2	1	160	2		
14	Чамъ-бурну ²⁾				1	2		40	2	1	
15	Чамъ-бурну-табия ⁴⁾	2				2		15			
16	Лодасъ-табия ⁴⁾	2				2		15			
17	Пойрасъ-табия ⁴⁾	2				2		15			
18	Бокали ⁵⁾				3	2		60	2		
19	Бокали-табия ⁴⁾	2				2		15			
Всичко		107	3	10	64	26	4	1280	16	4	1
Азиатски брѣгъ.											
1	Кумъ-кале	13		2	12	2	1	240	3	1	
2	Орхание	7			4	2		80	1		
3	Дардауусъ	2			1	2		20			
4	Кефезъ-табия ²⁾	3							3		
5	Хамидие	15		1	11	2	1	220			
6	Нагара	10		3	8	2		140	2	2	1
7	Малъ-тепе-табия	2						10			
8	Абидосъ-табия	2						10			
9	Чеменликъ ⁶⁾	19		2	12	4	1	240	3		
10	Меджидие	15		2	15	2	1	300	4	1	
11	Меджидие-хаванъ-табия	9			1			20			
Всичко		97		10	64	16	4	1280	16	4	1
Всичко въ Дарданелитѣ		204	3	20	128	42	8	2560	32	8	2

Забѣлѣжка:) Въ мирно врѣме ротата има 80 души; баталiona — 4 роти — 320 души, а полка 4 баталiona — 1280 души.

) Въ мирно врѣме сж разоръжени. Артилерийскитѣ имъ припаси се пазятъ въ Намазие и Чеменликъ. Служатъ за охрана на минното заграждение затова се поставятъ при война, когато е поставено и заграждението.

²⁾ Тая батарея се комплектува съ личенъ съставъ отъ батареята Дуерменъ-бурну.

⁴⁾ Тия батареи въ мирно врѣме сж подъ командата на подофицеръ.

⁵⁾ Тия стари каменни укрѣпления нѣматъ въоръжение.

⁶⁾ На тая батарея е главното управление на цѣлата отбрана на пролива.

Галиполи. (50,000 жители). Добър портъ; първия пунктъ въ Европа, заетъ отъ турцитѣ. Служилъ е база на англо-френския флотъ въ 1854 год.; най-голѣмия градъ въ Дарданелитѣ и административенъ центръ. Защитенъ е съ единъ фортъ-замъкъ. Може да послужи убожище на малка ескадра.

На провлака:

Укрѣпленията издигнати на галиполския провлакъ допълнятъ отбранителнитѣ срѣдства на пролива. До гдѣто отбраната на полуострова не е осигурена отъ тая страна неприятеля може да стовари десантъ въ Кероския заливъ или на брѣга срѣщу о. Имбросъ, гдѣто има много удобни пунктове за тая цѣль. Войскитѣ отъ стоварения десантъ лесно могатъ да завладѣятъ високитѣ батареи на европейския брѣгъ на пролива, които сж по-вечето отъ прѣстъ (не дълговрѣменни) и съ открита горжа. Ако пъкъ тия батареи бждатъ взети, то прибрѣжнитѣ фортове на европейския брѣгъ, а сжщо и батареитѣ отъ азиатския брѣгъ на пролива ще бждатъ почти безащитни, т. к. първитѣ напълно командуватъ надъ вторитѣ.

Въпроса за отбраната на Галиполи всѣкога силно е занимавалъ турскитѣ вѣнни власти. За отстранението на помѣнатата опасностъ отдавна сж смѣтали да издигнатъ укрѣпления въ Кероския заливъ, но недостигъ въ срѣдства всѣкога е прѣчилъ за изпълнението на тоя планъ.

Галиполския провлакъ се защищава отъ Булаирскитѣ укрѣпления, които се състоятъ:

1. Укрѣпления построени отъ съюзницитѣ въ врѣме на Кримската война, които се състоятъ отъ три недълговрѣменни форта съединени съ непрѣкъсната отбранителна линия отъ траншеи, батареи и редани. Главния фортъ „Султанъ“ или Султание-Кале заема централно положение: той е най-високия пунктъ на отбранителната система. На западъ се намира форта Наполеонъ, който сега се нарича Ай-кале или фортъ „Луна“, на изтокъ е форта Виктория, който сега се казва Илдъзъ-Кале или фортъ „Звѣзда“. Вѣоржжението на цѣлата линия утрѣпления се състои отъ около 50 крѣпости и 60 полски орждия. Главенъ пунктъ на цѣлата отбрана е форта Султанъ.

2. Укрѣпления построени отъ турцитѣ прѣзь Руско-Турската война 1877 — 1878 год., когато отбраната на полуострова Галиполи била усилена съ цѣль редъ нови укрѣпления. Първата имъ линия се състои отъ 10 редана, люнета и батареи и се намира на 1 к. м. на сѣверъ отъ прѣдишната линия; освѣнъ това били сж издигнати 8 други укрѣпления напрѣдъ, на изтокъ и западъ отъ с. Булаиръ. Форта Султанъ сега е въоръженъ съ 72 крѣпостни орждия. Телеграфната линия, която минава прѣзь Булаиръ съединява Галиполи съ Цариградъ.

Въ настояще врѣме всичкитѣ укрѣпления сж утилни, подобрени и въоръжени съ крѣпостни орждия Крупъ найновъ образецъ.

Чанакъ. (15000 жители). Града Чанакъ или Султание или Дарданели, както го наричатъ европейцитѣ е разположенъ въ южната часть на бухтата Дарданъ въ най-тѣсната часть на пролива. Бухтата е ограничена отъ югъ съ н. Чанакъ-Кале, а на сѣверъ съ батареята Меджидие съ казарма. Има дълбочина 40 — 50 метра, добро котвено мѣсто и течение отъ сѣверъ къмъ югъ до 4 $\frac{1}{2}$ мили въ часъ. На югъ отъ града се намира залива Сарж-Съгларъ, гдѣто е най-доброто котвено мѣсто въ Дарданелския проливъ. Града Чанакъ е най-важния пунктъ въ пролива; центръ на архипелажския вилаетъ. Води голѣма търговия. Съединенъ е съ телеграфъ съ Цариградъ. Има складове на въглища, оржия военна болница и др.

Общи заключения.

Отъ описанието на укрѣпленията въ Дарданелитѣ на морския фронтъ, на сухопѣтния фронтъ и отъ приложената карта се вижда, че въ отбранително отношение Дарданелитѣ прѣдставляватъ тѣсенъ и дългъ воденъ проходъ, който е подобенъ на широка рѣка съ постоянно течение отъ сѣверъ къмъ югъ; окржжени сж отъ двѣтѣ страни съ високи скалисти и извити брѣгове. Такова щастливо съвпадение на природнитѣ условия, което е най-удобно за брѣгова отбрана

нигдѣ по-вече не се срѣща на земното кълбо. Оттука пѣкъ слѣдватъ многото неуспорими прѣимущества, характерни за брѣговата отбрана на подобни проливи и незначителнитѣ имъ недостатѣци, които каратъ още повече да изпѣкнатъ тѣхнитѣ голѣми отбранителни свойства.

Къмъ главнитѣ прѣимущества на брѣговата отбрана на Дарданелитѣ се отнасятъ :

1. Тѣсниятъ имъ фарватеръ, който се мѣни отъ 1200 до 7000 метра и което силно облегчава не само артилерийската, но и минната имъ отбрана. Понеже най-голѣмата широчина не е по-вече отъ далекобойността на брѣговитѣ, па даже и на новитѣ полски орждия, то значи е обстрѣлвана не само цѣлата водна повѣрхностъ на пролива, но сжщо се обстрѣлватъ съ прицѣленъ и навѣсенъ огънь отъ почти всички орждия въ укрѣпленията, батареитѣ отъ противоположния брѣгъ.

2. Високитѣ и стрѣмни брѣгове (на нѣкои мѣста до 460 м.) позволяватъ да се разположатъ батареитѣ на нѣколко етажа върху стрѣмнитѣ наклони или по върховетѣ, което отъ една страна облегчава стрѣлбата на батареитѣ върху корабитѣ, а отъ друга страна или затруднява, или пѣкъ прави невѣзможна стрѣлбата отъ корабитѣ по високитѣ брѣгови батареи, а особено отъ тия малки дистанции, на които сж принудени да откриятъ огънь.

3. Скалиститѣ брѣгове по цѣлото си продължение позволяватъ да се устройватъ батареи, барутни складове и др. въ самитѣ тѣхъ, което има голѣми удобства за укриването имъ отъ изстрѣлитѣ и за самото имъ устройство, но има и нѣкои неудобства помѣнати по-долу.

4. Извититѣ брѣгове и дълбочинитѣ край тѣхъ образуватъ прѣвѣзходни, устройени отъ природата вътрѣшни водни пѣтица за съобщение между всички брѣгови фортове и батареи и тѣхнитѣ складове и магазини, като напълно облегчаватъ снабдяването и попълването имъ съ бойни припаси и другитѣ прѣдмети отъ материалната частъ на въоръженieto имъ, тѣй необходими въ всѣко врѣме, а особено пѣкъ въ военно врѣме; лесно е попълването загубитѣ въ личния съ-

ставъ. Пролива пъкъ съ многочисленитѣ си бухтички и заливи образува прѣкрасни котвени мѣста за всички кораби отъ военния флотъ, който никога не може да бжде затворенъ и откъснатъ отъ главната си операционна база — Цариградъ.

5. При помѣнатитѣ условия за отбраната на пролива и при най-новитѣ срдства за стрѣляне съ автоматическитѣ (самодвижущи се) мини Уайтхедъ ¹⁾ направо отъ брѣга безъ минни апарати, а отъ особени рѣшетки, които се устройватъ на брѣга и при лекостта и простотата, съ която може да се импровизира на всѣко мѣсто на брѣга стрѣлбата съ тия мини, надали е необходимо минно заграждение съ електроударни мини. Послѣднитѣ значително стѣсняватъ движението на собственитѣ кораби. Миннитѣ станции за стрѣлба съ мини Уайтхедъ могатъ да замѣнятъ батареитѣ за близъкъ бой или пъкъ да имъ служатъ като прѣкрасно допълнение.

Къмъ главнитѣ недостатъци на отбраната на Дарданелитѣ ще отнесеме:

1. Много отъ брѣговитѣ батареи, устроени до отвѣснитѣ скали на стрѣмнитѣ брѣгове съвършено не сж защитени отъ дѣйствието на камънитѣ отъ разтрошенитѣ скали при взрива на близко-попадналитѣ снаряди, а особено на снарядитѣ, попаднали задъ батареята.

2. Непосрдствено до батареитѣ или задъ тѣхъ се намиратъ камени казарми, които могатъ да служатъ като прѣкрасни цѣли за корабната артилерия на форсирующия пролива флотъ.

3. На централнитѣ батареи като Чеменликъ и Намазие се намиратъ барутни и минни складове за съотвѣтнитѣ отдѣли на отбраната, които макаръ да сж бетонирани и покрити съ дебели пластове прѣстъ не прѣдставятъ безопасни помѣщения за бойни припаси прѣдъ видъ голѣмото разрушително дѣйствие на най-новитѣ фугасни снаряди, зарядени съ силни взривни вѣщества.

4. Много отъ високитѣ батареи иматъ прѣдъ себе си значителни мъртви пространства съ съвършено незащитени

¹⁾ Забѣлъжка ¹⁾ Сждитѣ, съ които стрѣлятъ многоосцитѣ и подводнитѣ лодки.

сектори, отъ които биха могли да се възползуватъ корабитѣ отъ форсирующия флотъ.

Благодарение на необикновенно-щастливото съединение на мѣстнитѣ топографически условия, за отбраната на пролива напълно достатъченъ е гарнизонъ на една голѣма приморска крѣпостъ. Последниятъ въ рѣцѣтѣ на добрѣ подготвенъ артилерийски личенъ съставъ се явява съвършено непристъпна за форсиране отъ море даже за единъ флотъ, който разполага съ всички съврѣмenni сръдства за нападение и борба съ брѣгови укрѣпления.

Като се има прѣдъ видъ, че дѣйствителността на стрѣлата на брѣговата артилерия е много по-голѣма отъ тая на корабната артилерия, то устарѣлитѣ за корабитѣ орждия могатъ да бждатъ много полезни на брѣга. Снѣтитѣ въ Турция корабни орждия не сж пращани въ складоветѣ, а съ тѣхъ се усилвало въоръжението на фортоветѣ и брѣговитѣ укрѣпления на морскитѣ крѣпости на Турция.

Отъ казаното до тука се вижда, че главната отбрана на Цариградъ откъмъ Егейско море лежи на неподвижната отбрана устроена въ Дарданелитѣ. Не е необходимо активното участие на флота за тая отбрана; съвършено достатъчно е ако флота подържа постоянна връзка между брѣговитѣ укрѣпления на пролива и Цариградъ. Турския флотъ може да вземе активно участие при отбраната на пролива само при защитата на входа въ Дарданелитѣ, или като прѣчи на десантъ близо до входа, или пъкъ да прѣчи (безпокои) блокадата, т. к. при малката ширина на входа и при сегашното развитие на минното дѣло леко може да бжде блокиранъ отъ една достатъчно силна ескадра съ база близко до входа, на примѣръ Безика. Историята показва, че турския флотъ никога не е вземалъ дѣятелно участие при отбраната на пролива, която всецѣло е бивала възлагана на брѣговитѣ укрѣпления и миннитѣ заграждения.

При съврѣменнитѣ сръдства на брѣговата отбрана на такива тѣсни проливи, оградени съ високи и извити брѣгове по цѣлата си дължина, форсирането имъ отъ флотъ безъ съвмѣстни дѣйствия по сухо принадлежи къмъ операциитѣ, които нѣматъ никакъвъ шансъ на успѣхъ и на това нѣма

да се рѣши нито единъ отъ съществуващитѣ европейски флоти даже при най-благоприятни условия. И наистина, при широчината на пролива, която е по-малка отъ далекобойността на съврѣменнитѣ крѣпостни и даже полски орждия, при разрушително дѣйствие на фугаснитѣ снаряди и мини, при голѣмото прѣвъзходство въ дѣйствителността на стрѣлата отъ брѣговитѣ орждия надъ тая на корабнитѣ и при необходимостта да се форсира въ килватеренъ строй, всѣки отъ форсирующитѣ кораби ще се намѣри подъ силния прицѣленъ и навѣсенъ огънь на брѣговитѣ батареи и подъ дѣйствието на минитѣ, което не ще може да издържи, който и да е отъ съврѣменнитѣ кораби, па билъ той покритъ съ каквато и да е броня или въоръженъ съ каква и да е артилерия. Форсирането на пролива въ 1807 год. отъ английската истрадра на лордъ Дуквортъ, безъ да се гледа на безспорното прѣвъзходство на английската корабна артилерия както въ материалната си часть, така и въ личния си съставъ надъ турската брѣгова артилерия и необучения личенъ съставъ, който по недостатъкъ на снаряди е билъ принуденъ да стрѣля съ камени ядра, показва съвсѣмъ нагледно всичката безплодностъ и даже голѣмата опасностъ при форсирането на такъвъ тѣсенъ проливъ като Дарданелитѣ. Маркаръ усилията за нападенето и отбраната на брѣговитѣ укрѣпления отъ тогава до сега да сж значително измѣнени, но общото имъ отношение е останало почти сжщото.

Форсирането пролива може да има извѣстна надежда на успѣхъ само при едноврѣменно отслабване огъня отъ европейската и азиатска страна, което пъкъ изисква стоварването на значителенъ десантъ съ необходимитѣ обсадни паркове и др. По-късо казано, форсирането на Дарданелитѣ е прѣдприятие толкова рисковано, опасно и сложно, че къмъ него може да се пристѣпи само при изключително благоприятни обстоятелства за атаката имъ и които при обикновеннитѣ прѣсмѣтания не могатъ да се прѣдвидятъ.

Цѣна 50 ст.

